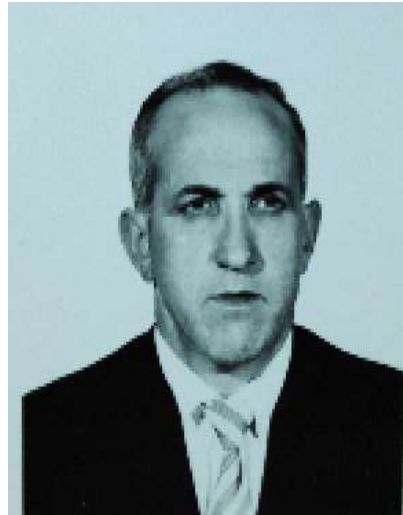

REPRESALIATS: JOAN TORRELLAS ESPINA

PARAULES CLAU:

Repressió, Exili, Voluntaris columnes Milícies Antifeixistes de Catalunya, Teresa Torrellas, CTE.

Joan Torrellas Espina era fill de Josep Torrellas¹ Targa², nascut el dia 29 de juny de l'any 1867 a Nalec (Lleida). El pare era pagès parcer i havia arribat a Esparreguera l'any 1914 amb la seva família. La mare del nostre protagonista era Teresa Espina Bosch, nascuda el dia 24 de juny de l'any 1878 a Verdú (Urgell). Ella era mestressa de casa i no sabia ni llegir ni escriure.

Joan Torrellas. Arxiu familiar.

La família vivia a la zona indicada al padró municipal com a Urbanització D³. Aquesta àrea era popularment coneguda com el barri del Valentinet o de la Creu; l'any 1937, per suggeriment dels regidors del PSUC de l'Ajuntament d'Esparreguera, es coneixeria com a carrer de la Independència. En aquesta zona sabem que inicialment hi havia unes construccions molt humils, algunes barraques fetes amb canyes i planxes de llauna velles al llarg de l'antic camí ral, que evidenciaven l'escassetat d'habitatges en una població industrial com era aleshores Esparreguera; més tard, aquestes es convertiren en allotjaments, molts d'ells unifamiliars. Els pares del Joan van tenir cinc fills: L'Hermínia, la Teresa, la Rita, l'Anton i el nostre protagonista, en Joan Torrellas Espina. Tots cinc havien treballat a Can Sedó.

En Joan Torrellas Espina, segons el padró municipal de 1930, era nascut a Esparreguera l'any 1919 i treballava a S.A. Sedó, en cta.⁴ (al magatzem del fil, des del 24 de novembre de 1936 fins al 30 de juny de 1938). També hem trobat que l'any 1936 treballava de terrisser amb en Pasqual Andrés. És probable que fos pluriocupat, cosa freqüent aleshores. Al padró de 1936 (AMES) hi consta que no sabia ni llegir ni escriure, però posteriorment sí que en devia saber una mica, tal i com podem llegir al seu diari d'exili. El nostre represaliat va morir el 18 de

---

¹ Tot i que en alguns documents trobem Torrelles, escrit amb "es", un cop consultada la família, al nostre document ho escriurem amb "as" perquè és tal i com ho escriuen ells.

² Als padrons de 1922 i de 1930, de l'Ajuntament d'Esparreguera, hem trobat un germà seu, Bonaventura Torrellas Targa, que viu amb la seva dona i fills a Can Sedó, al c/de Sant Francesc, núm. 31. AMES.

³ Padró municipal de 1936. AMES.

⁴ Font: Llistat treballadors i treballadores de Can Sedó. Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya (Mnactec). AMES.

setembre de 1979. La seva filla Neus⁵ i descendents encara viuen a Esparreguera a la casa familiar, Doctor Fleming, núm. 10.

Els germans Torrellas, d'esquerra a dreta de la imatge, el Ton, la Rita, la Teresa, l'Hermína i el Joan. Anys 60. Fotografia: Germinal Gracia. Font: Efrén García Torrellas. Arxiu familiar.

Columnes de milicians i participació a la guerra

El cop d'Estat contra la República per part dels caps de l'exèrcit reaccionari van provocar una Guerra Civil, quan el 18 de juliol, el general Franco es va dirigir a la península on la majoria de guarnicions militars s'unirien al cop d'Estat. A Barcelona, com en altres llocs, la insurrecció feixista va ser aturada gràcies a les forces de l'ordre públic, als partits i sindicats d'esquerres i a la població en general, que van defensar la República amb les armes.

---

⁵ Entrevista a Neus Torrellas, filla de Joan Torrellas, 25 de maig de 2021, dins del projecte *Memorial Democràtic del Baix Llobregat; de les experiències personals a l'èxit col·lectiu*. Autores, Joana Llordella i Blanca Mampel. Direcció projecte: José Fernández i Elionor Sellés. També hem comptat amb la col·laboració d'Efrén García Torrellas, el seu net.

Els primers mesos de guerra, el Comitè Central de Milícies Antifeixistes de Catalunya, creat el 21 de juliol de 1936, és qui organitzarà les primeres columnes que aniran al front. Es crearan les milícies i grups voluntaris fidels a la República i serà aleshores quan els civils reclamaran armes al Govern per a defensar-se.

El Comitè de Milícies Antifeixistes de Catalunya estava format per diversos partits, sindicats i organitzacions amb milicians i milicianes que funcionaven autònomament: cenetistes i faistes, nacionalistes, socialistes i comunistes. El Comitè Antifeixista d'Esparreguera es constituí el 19 de juliol a la Biblioteca de l'Ateneu i des del primer moment es van coordinar milícies populars que van marxar principalment al Front d'Aragó, però també de Madrid.

Les columnes de milicians es formaren entre el 23 de juliol i el mes de novembre de 1936 amb combatents voluntaris. Segons Berger⁶, només un 0,6% del total d'aquests consten sense afiliació política o vinculació a les forces armades o d'ordre públic. El PSUC-UGT i CNT-FAI seran els qui aportaran el major nombre de combatents al capdavant de les milícies catalanes.

En Joan Torrellas, en la llista de columnistes que elaborà Berger⁷, consta que va marxar al front d'Aragó el dia 1 de setembre de 1936 amb la columna Del Barrio, com a membre del PSUC, un partit que representava el 23% dels homes i dones que formaren part de les columnes a Catalunya. Creiem que el fet que marxés com a membre del PSUC és un fet circumstancial ja que la família era de militància anarquista i ell mateix s'havia definit així quan a la transició va militar a la CNT⁸. En tot cas, devia ser l'ocasió que va trobar per marxar com a voluntari.

La columna Del Barrio era coneguda també com a Columna UGT o UGT-PSUC. Va ser una agrupació formada per un mínim de quinze centúries que inicilament va marxar cap al front d'Aragó el 24 de juliol; el nostre protagonista ja hem vist que ho va fer una mica més tard. Els seus caps van ser José del Barrio, Manuel Trueba i Àngel Estivill. La majoria eren membres del PSUC i la UGT, però també hi ha algun cas del POUM, ERC, la FAI, les JSUC i el PCE. Els voluntaris i voluntàries eren pràcticament catalans i aragonesos.

Més d'un centenar d'esparreguerins van anar a lluitar als fronts de Madrid i d'Aragó en algunes d'aquestes columnes. En el llistat dels nascuts a Esparreguera, elaborat per Gonzalo Berger, en trobem uns quants de referenciats, a part de Joan Torrellas:

---

⁶ BERGER, Gonzalo (2018). *Les milícies antifeixistes a Catalunya. Voluntaris per la llibertat*. Barcelona: Eumo editorial, pàg.67.

⁷ BERGER, Gonzalo (1977). *Les milícies antifeixistes a Catalunya*. 21 de juliol-31 de setembre Apèndix. Base de dades nominal Milícies Antifeixistes de Catalunya. Organització Barcelona. Tesi, Universitat de Barcelona, pàg. 466.
http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/116404/1/02.GBM_AP%C3%88NDIX.pdf [Data de l'última consulta 14 de juliol de 2021]

⁸ Segons converses amb el cronista d'Esparreguera Josep Paulo i confirmat per Jordi Jiménez, un destacat militant anarquista de l'època de la transició democràtica.

- *Joan Godiol Batlle⁹, PSUC, 26/07/1936, Columna Del Barrio, marxa a Aragó.
- *Miquel Guinot Carbó¹⁰, PSUC, 28/07/1936, Columna Del Barrio, marxa a Aragó i 25/08/1936, Serveis auxiliars, marxa a Balears.
- *Matias Hinojosa¹¹ Ubalde, CNT, 24/09/1936, Columna Tierra y Libertad, marxa a Madrid.
- *Alonso¹² Carrión Hernández, 30/10/1936, CNT, Columna Tierra y Libertad, marxa a Madrid.
- *Josep Descarrega Castellví, PSUC, 31/08/1936, Columna Libertad, marxa a Madrid.
- *Josep Elena Julià, PSUC, 29/08/1936, Columna Libertad, marxa a Madrid.
- *Joan Fons¹³ Pla, PSUC, 05/09/1936, Columna Del Barrio, marxa a Aragó.
- *Balbina Juanpera Hinojosa¹⁴, sanitari, 05/10/1936, Serveis Sanitaris, marxa a Aragó.
- *Francesc Andrés Bonastre¹⁵, PSUC, 15/08/1936, Columna Juan Guillamont, marxa a les Balears.

---

⁹ BERGER, Gonzalo (1977), op. cit. apèndix. Hi posa Batlló.

¹⁰ Ibídem. Hi posa Cabo.

¹¹ Ibídem. Hi posa Jinjosa.

¹² Ibídem. Ell hi posa Alfonso.

¹³ Ibídem. Ell hi posa Fonts. Quan va marxar tenia 16 anys.

¹⁴ Ibídem. Ell hi posa que era de Barcelona però era d'Esparreguera.

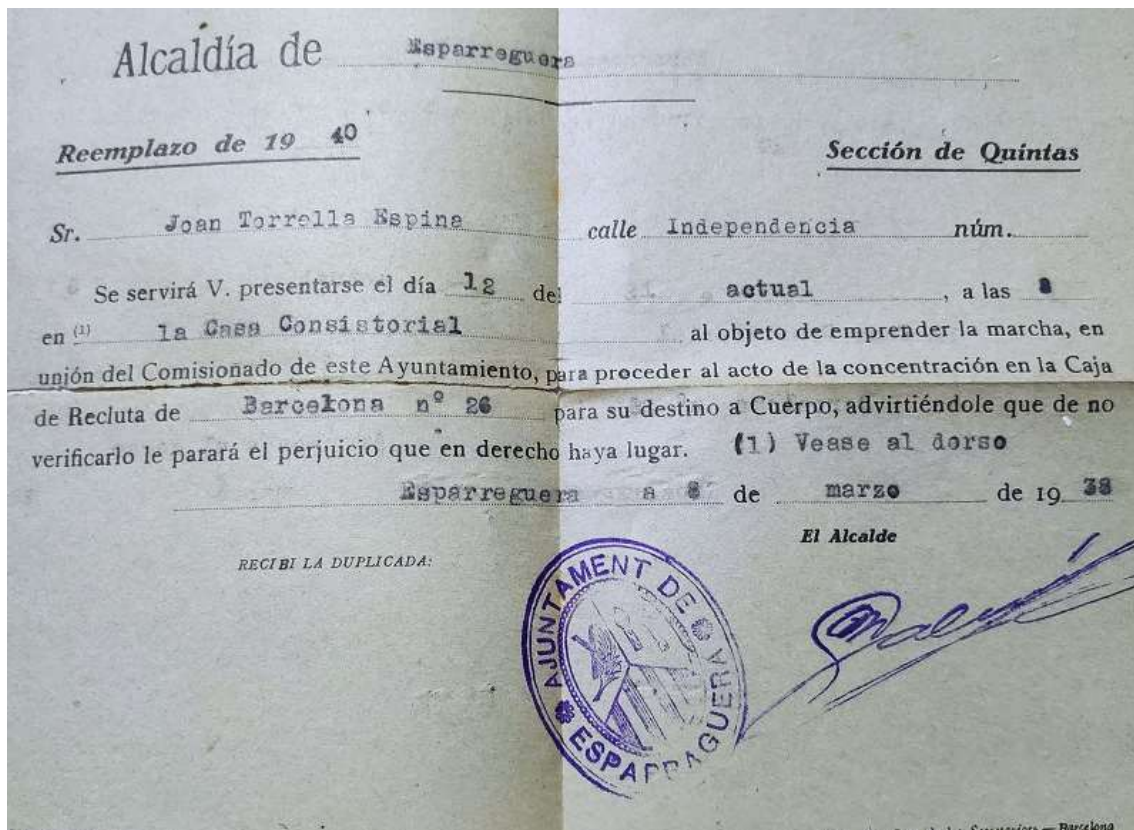
¹⁵ Ibídem. Ell hi posa que era de Barcelona però era d'Esparreguera. Vegeu la seva biografia detallada a la pàgina del Memorial Democràtic del Baix Llobregat:
<http://www.memorialbaixllobregat.cat/testimonis-i-biografies/repressio-franquista/biografia-71.htm>.

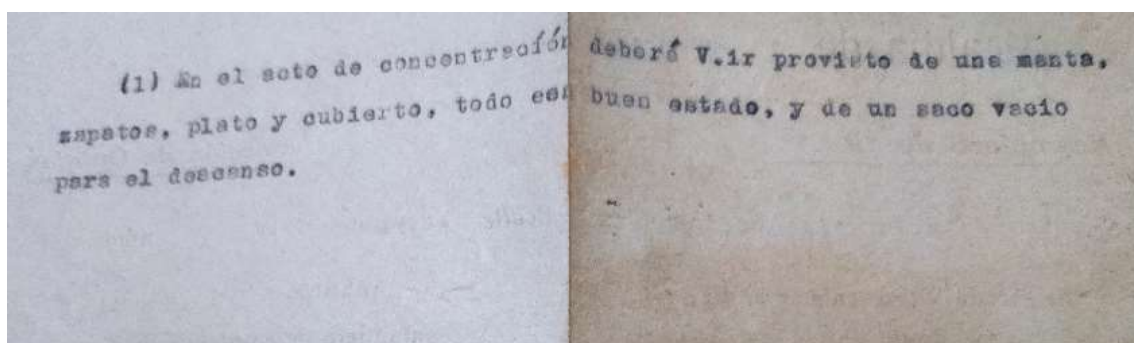
Document de la Conselleria de Defensa de la Generalitat de Catalunya, Centre de Mobilització de Catalunya, dirigit a l'Ajuntament d'Esparreguera. 16 de novembre de 1936. AMES

Malgrat aquest esforç inicial dels voluntaris, el 28 de setembre de 1936, la Generalitat de Catalunya, la FAI i la CNT acorden establir un exèrcit regular – l'Exèrcit Popular de Catalunya– i abolir el comitè; és aleshores que l'octubre del mateix any es retiren les milicianes del front. Segons el document anterior, el Centre de Mobilització de Catalunya, que pertanyia a la Conselleria de Defensa de la Generalitat de Catalunya, rep un document on informa que l'Ajuntament d'Esparreguera ha lliurat a aquest centre 831 targetes d'inscripció militar.

De tot plegat, deduïm que en Joan va estar molt poc temps com a milicià i que posteriorment s'integraria a l'exèrcit ordinari. Per l'edat que tenia –al llarg de la Guerra Civil van ser cridats tots els homes nascuts entre l'any 1901 i 1921, això vol dir les lleves del 22 al 42– devia ser cridat a files el 21 de febrer de 1938, quan són cridats els nats el 1919 (lleva del 40). Segons podem veure als documents que tenim a continuació, el Joan és citat el dia 12 de març per a marxar cap al front i hi havia d'anar proveït amb sabates, manta plat, coberts, i un sac buit per a l'hora de dormir.

Comunicació de concentració de l'Ajuntament d'Esparreguera als soldats de la lleva del 1940. 8 de març de 1938. AMES.

Revers de la carta on es comunicava a Joan Torrellas l'obligatorietat d'assistir a l'acte de concentració de soldats a la Caixa de Reclutes, on podem llegir que havia de portar de casa, com a indumentària obligatòria: la manta, sabates, plat i coberts i un sac que serviria de màrrega. AMES

Tot i que el Joan per l'any de naixement no és de la lleva del biberó –la seva lleva va ser la immediatament anterior a la del *biberó*– compartia la principal característica dels joves coneguts com a *biberons* (la lleva del 41), joves a qui la guerra va truncar la joventut. Aquesta denominació ha estat atribuïda a la líder sindical Frederica Montseny perquè fa referència a l'edat dels reclutes que van ser mobilitzats pel decret de l'abril de 1938 i incorporats a l'exèrcit entre maig i juliol d'aquell any, alguns dels quals, tenien disset anys acabats de complir.

Expedient de Quintes. Cartilla militar de Joan Torrellas. 9 d'abril de 1938. Font: Efrén García Torrellas. Arxiu familiar.

En aquest document de "Media filiación"¹⁶ podem veure clarament que el dia 5 d'abril de 1938 es va fer la fitxa i el dia 9 es va incorporar al nou destí. Pel segell timbrat sobre la fotografia, anava destinat a l'*Agrupación de Artillería a Pie*, 6a bateria. I pel segell timbrat sobre del document, *Centro de reserva y especialización de artillería*, núm. 1 de l'exèrcit de la República. També podem obtenir les dades físiques del Joan: tenia 19 anys, 1,72 d'alçada, etc. i vivia a la barriada de la Independència d'Esparreguera.

¹⁶ Segons la consulta a Lluís Galocha, divulgador de la memòria històrica relacionada amb temes militars, és la descripció amb cert detall de la fisonomia física d'una persona.

PAGOS				BATERIA	GRUPO	OBSERVACIONES	VICISITUDES: Hospitalidades, Licencias, etc		
Día	Mes	Pesetas	Cts				Bajas	Altas	Observaciones
									Baja el 9. V. 38 por pasar a 13 ^a Expe-
									diminuta.
									Baja en 11-12-38 por dis-
									olución de la Agrupación

Fitxa militar de Joan Torellas. Font: Efrén García Torrellas. Arxiu familiar.

En el document anterior es repeteixen les dades relatades anteriorment, en Joan Torrellas Espina va pertànyer a l'exèrcit de la República, al C.R.E.A. (Centro de Reserva y Especialización de Artillería) núm. 1 de Barcelona, on va ser artiller 2n, 4a bateria, i va estar a la caserna "Fermín Salvoechea". Posteriorment, el 13 de desembre de 1938 és donat de baixa per *disolución de la Agrupación*.

Capçalera del programa de "Hogar del soldado" del "Centro de Reclutamiento Especial de Artillería núm. 1" de la caserna Fermín Salvoechea. Barcelona, 1938¹⁷

¹⁷ <https://www.todocoleccion.net/> [Data de l'última consulta, 7 de juliol de 2021]

D. JOSÉ MANZANA VIVÓ, Jefe de
la Agrupación de Artillería a Pie

CERTIFICO: Que don Juan
Torrellas Espina
de 19 años de edad, clasificado

útil
presta sus servicios en concepto de

Artillero
en esta AGRUPACIÓN desde el día
seis de Abril último por

haber sido destinado por orden del
Excmo. Sr. Inspector General.

Y para que conste, expido el pre-
sente certificado-salvoconducto, que

tendrá validez hasta el día treinta y uno en

Mataró a tantos de treinta
de mil novecientos treinta y uno

HUELLAS DACTILARES DEL INTERESADO

[Handwritten signature]

Salconduit del 31 de gener de 1939 expedit a Joan Torrellas per José Manzana Vivó, cap de l'Agrupació de l'Artilleria a Peu. Font: Efrén García Torrellas. Arxiu familiar.

Probable full de renovació del salconduit expedit a Joan Torrellas (22 de gener de 1939) Font: Efrén García Torrellas. Arxiu familiar.

L'exili a França

Segons la seva filla, Neus Torrellas, el seu pare es va exiliar a França amb la seva germana Teresa Torrellas¹⁸, la qual el 25 de gener sortí de Terrassa amb una vintena d'amics, bàsicament dones i nens, a més d'integrants de l'organització sindical Solidaridad Obrera i la SIA (Solidaritat Internacional Antifeixista), però, segons la neta de la Teresa, Maya Gracia Graells¹⁹, no va ser així, perquè el relat de la seva àvia sempre va ser que el camí de l'exili el va emprendre amb la gent de Terrassa on ella era activista i amb el Joan es van trobar a França.

Al padró de 1940, en Joan figura que la seva residència és a Esparreguera amb la seva mare, concretament al "barrio de la Cruz", però que en el moment d'efectuar el cens es trobava a França.

La qüestió és que sí, que més tard es retrobaren, però de moment desconeixem exactament el recorregut del Joan. Probablement entraria a França amb les columnes republicanes en retirada a causa de la proximitat de les tropes franquistes.

En finalitzar la Guerra Civil, els soldats que segons el règim militar els tocava "servir a la pàtria" eren classificats entre els considerats adeptes o no al règim. El 22 de desembre de 1939 es van fixar les bases del nou servei militar franquista que establia la mobilització de les lleves del 36 al 41 que eren les que havien

¹⁸ Poden trobar la seva biografia en aquest web: <http://www.memorialbaixllobregat.cat/el-franquisme/repressio-franquista/biografia-55.htm>.

¹⁹ Conversa telemàtica amb Maya Gracia Graells, maig 2021.

participat en la Guerra Civil. D'aquesta manera es mobilitzaven milers de joves que havien de tornar a fer la mili. El règim es volia assegurar que servien a la pàtria com calia, sota l'adoctrinament franquista.

Tots els joves mobilitzats havien de ser prèviament classificats segons la seva actuació abans i durant el *Glorioso Movimiento Nacional*. Aquesta classificació la portaren a terme les autoritats franquistes locals –alcalde, un representant de la Falange y de las JONS i un altre de la Guàrdia Civil– que remetien els seus informes a las Cajas de Reclutas.

Els mossos considerats *desafectos* al règim, és a dir, els que havien simpatitzat amb la República però que no tenien càrrecs importants per condemnar-los, van ser enviats als Batallons Disciplinaris de Soldats Treballadors. D'aquesta manera, el règim no renunciava als treballs forçats a què va sotmetre els presoners de guerra, ja que aquests joves serien una bona font de mà d'obra gratuïta per a la reconstrucció del país i d'alguna manera pagarien amb la seva força de treball – a vegades amb la vida, a causa de la duresa dels treballs– tot allò que la República havia destruït. Era evident que els feixistes no se'n feien responsables.

Molts soldats van romandre en camps de treball o de concentració, després de la classificació corresponent, tot esperant els avals de bona conducta que els permetés sortir-ne. En Joan primer apareix en un llistat de soldats de la lleva de 1940 que s'havien d'incorporar al servei militar amb un "se ignora", tot referint-se a la seva localització, i posteriorment en un altre document "en el extranjero", tal i com es pot veure en el retall de documents que tenim a continuació.

20. José	Fra	Castellví	Enrique y Vicente	4 de					
21. Adolfo	Sala	Nash	Paulino y Antonia	20 de	10. C. de Vico, nº 12.	12.	12.	12.	
22. Guillermo	José	José	José y Aurora	28 de	En filio	12.	12.	12.	12.
23. Jaime	Joteras	Montserrat	José y Trinidad	21 de	10. s/ San Jaime, 12.	12.	12.	12.	12.
24. Juan	Joteras	Mayeras	Agnatín y Dolores	22 de	En filio	12.	12.	12.	12.
25. Juan	Torrellas	Espina	José y Teresa	27 de	de Igurea.	12.	12.	12.	12.
26. Ferrer	Torres	Adrián	Ramón y Alberta	31 de	12.	12.	12.	12.	12.
27. Isidro	Vidal	Maica	José y Julianna	12 de	12.	12.	12.	12.	12.

Fragment del llistat amb els noms de la lleva de 1940, on es pot llegir que s'ignora on es troba el nostre represaliat. Font: AMES.

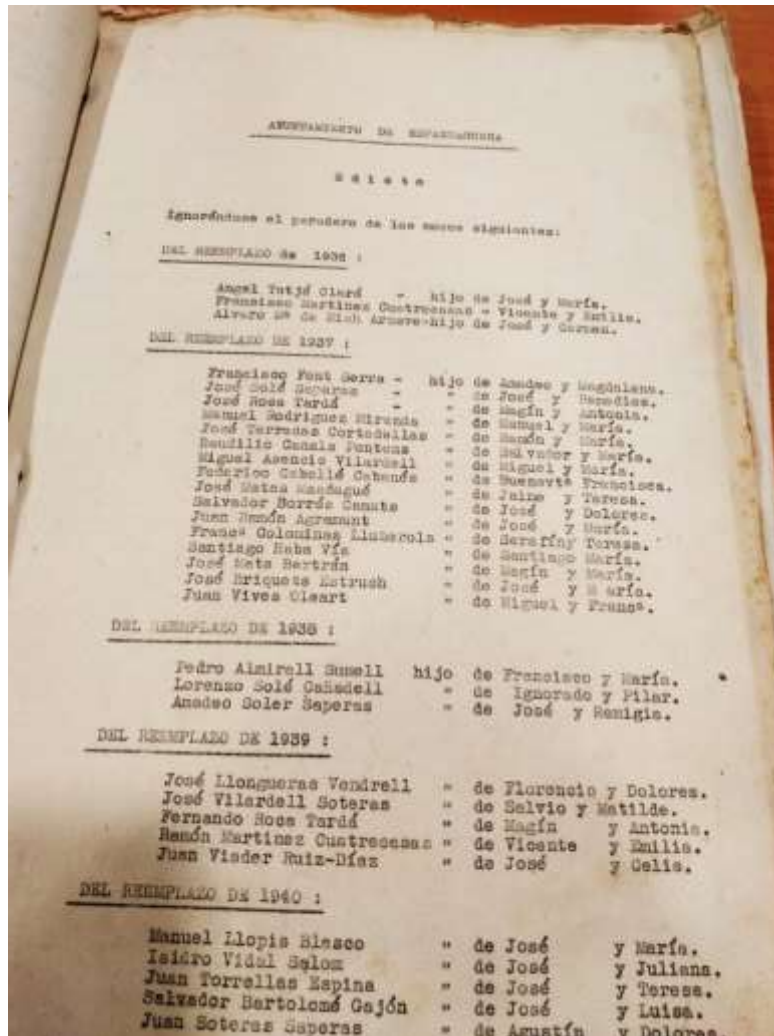
Provincia de ... Partida judicial de ... Juzgado municipal de ...

El infrascripto, Jefe municipal.

CERTIFICO: Que de los libros existentes en el archivo de este registro civil, resultan comprobados en la edad precisa para ser incluidos en el censo de alistamiento del año y 19... según la vigente ley de Reclutamiento y Excmplero del Ejército, los mozos que a continuación se relacionan, y estos:

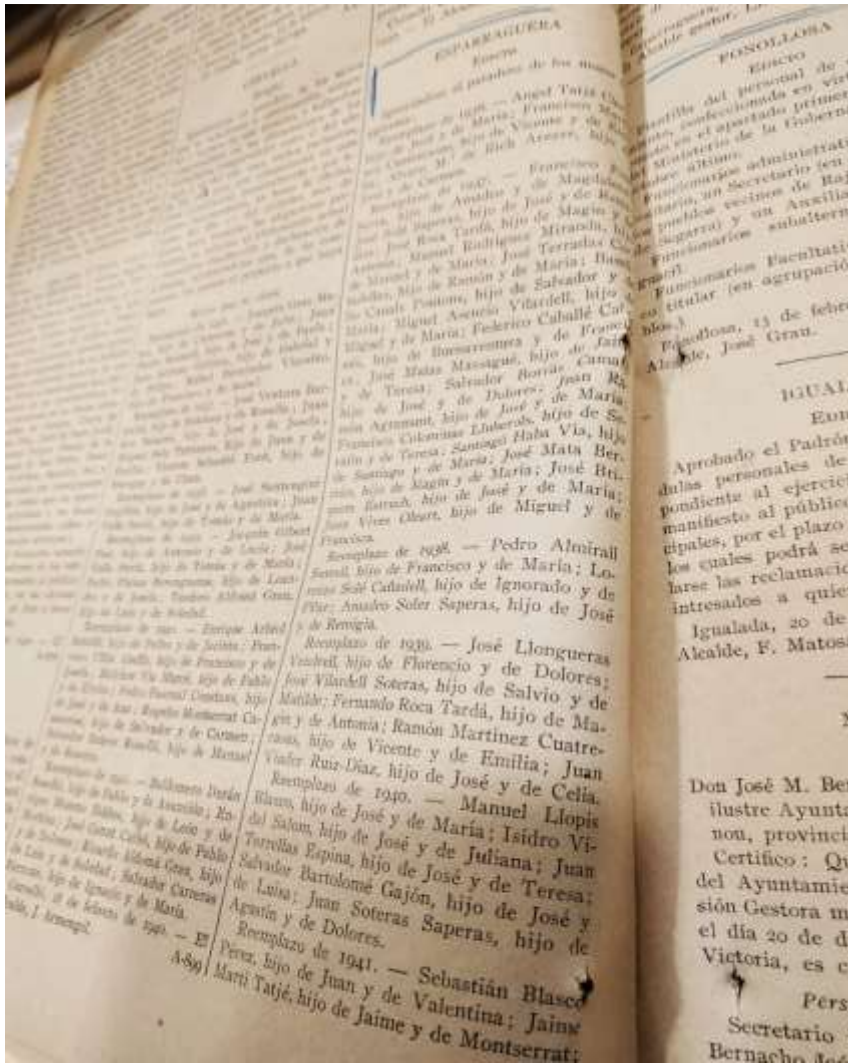
NOMBRES Y APELLIDOS PADRES Y MADRES	EDAD Y FECHA EN QUE HAYAN SACADO	ESTADO EN LOS PADRES	FECHA Y LUGAR DE SU CASO
Juan Domínguez Julia	24 de Mayo 1919	Presencia y Origen	12 de Mayo 1919
Manuel Asensio Villala	" " " "	Alberto y Dolores	" " " "
Juan Torrellas Espina	" " " "	José y Teresa	" " " "
Francisco González González	" " " "	Felipe y Josefa	" " " "
Jaime Joteras Montserrat	" " " "	José y Trinidad	" " " "
Cosme Ferré Ferré	" " " "	José y María	" " " "
Juan Fossilla Brusa	" " " "	" " " "	" " " "

Certificat del jutge del municipi d'Esparreguera amb el llistat dels reclutes nascuts l'any 1919 on hi apareix en Joan Torrellas i hi consta que és a l'estranger. AMES.

Edicte de l'Ajuntament d'Esparreguera amb el llistat de mossos en parador desconegut

Segons veiem, el document anterior, posteriorment serà publicat al Butlletí Oficial de la província, el 12 de febrer de 1940, signat per l'alcalde gestor Lisardo Vidal. AMES.

Edicte de l'Ajuntament d'Esparreguera amb el llistat de mossos en parador desconegut publicat al Butlletí oficial de la província, el 12 de febrer de 1940, signat per l'alcalde-gestor Lisardo Vidal. AMES.

Ayuntamiento de Esparraguera Caja de Recluta n.º 37.

FICHA MILITAR

REEMPLAZO DE 1940.

Correspondiente al mozo TORRELLAS ESPINA, Juan n.º 33 del alistamiento
 Natural de Esparraguera ( ) hijo de José y de Teresa
 nacido el 27 de Enero de 1919. Se ignora.

Clasificación del Ayuntamiento **Clasificación de la Junta de Revisión**

Sesión de 27 de Febrero 1940. - Pendiente. Sesión de 20 de Junio de 1949
 " 20 de Marzo 1940. - PROFUGO. SOLDADO ÚTIL PARA TODO SERVICIO sin penalidad.

Sesión de _____ de _____ de _____ Sesión de _____ de _____ de _____

Ingresó en Caja el _____ de _____ de _____ con Cartilla n.º _____

REVISIONES

Año _____

Fitxa militar de Joan Torrellas de l'any 1949. Font: Efred García Torrellas. Arxiu familiar.

La insistència del règim per tenir-ho tot ben controlat va generar burocràcia i més burocràcia, ja que no paraven de cercar aquells o aquelles que consideraven enemics. En aquesta fitxa del recluta podem veure que es va fer un seguiment del Joan fins l'any 1949, que encara era considerat útil. Aleshores ell romaní a França. Portava nou anys considerat pròfug.

Ayuntamiento de Esparraguera Caja de Recluta n.º 37.

FICHA MILITAR

DESTINOS

Mes	Dia	UNIDAD	MOTIVO

LICENCIAMIENTOS

Mes	Dia	UNIDADES DE QUE PROCEDE	CAUSA

OBSERVACIONES

Se le aplicaron los beneficios del Decreto de 12 Sepbre. 1945 (D.O. n.º 207) y Orden de 11 de marzo 1948 (D.O. n.º 63).

Imp. S. Hacia Sa

Revers de la fitxa militar de Joan Torrellas de l'any 1949. Font: Efred García Torrellas. Arxiu familiar.

de Rosselló i el seu número era el 5.563. Com passa sovint, hi ha una confusió de cognoms ja que hi posa Torreles, enlloc de Torrellas, i Espinar, enlloc d'Espina.

60	Torrabadella	Urgelés	Josep	banquer
1	Torras	Lloveras	Alfons	mecànic
2	Torre	Navau	Josep	
3	Torreles	Espinar	Joan	
4	Torrens	Vilà	Pere	fuster

Aquest fet ens podria portar a una confusió i pensar que era una altra persona, però en un 4t llistat del mateix camp apareix en Joan Torrellas Espina i, a més, l'edat coincideix, aleshores ell tenia 20 anys i també la professió, terrisser. Així, podem afirmar que el mes de maig de 1939, en Joan es trobava a Sant Cebrià de Rosselló.

420	TORRAS	BLANES	Robert	22	teixidor
1	TORRELLA	ANSAU	Isidre	37	cofer
2	TORRELLES	ESPIÑA	-Joan	20	terrisser
3	TORRENT	HACIA	Antoni	38	camperol

També hem trobat el nostre represaliat al camp d'Adge

:

39-Roldán Vallejo Juan	1-Lopez Lagranja Antonio
39-Ruiz Lombert Pedro	2-Lopez Lopez José
40-Sanchez Perez Antonio	3-Lenbrich Gil Agustín
41-Sanchis Fono Daniel	4-Martin Ricota Eusebio
42-Sacristan Herrero Laureano	5-Martinez Arnsu José
43-Schal Esparter Francisco	6-Membrado Bensaque Mariano
44-Torrella Espina Juan	7-Mendez Paz Francisco
	8-Roluy Saura Eduardo

En el conjunt dels documents que la família ens ha cedit hem trobat unes agendes escrites que, juntament amb altres documents i la memòria de la seva filla Neus, ens poden orientar més sobre el recorregut del nostre protagonista.

Viure a França tampoc devia donar gran seguretat al Joan que probablement passà per diversos camps de refugiats francesos, i més, si tenim en compte el context en què va viure França després que fos ocupada pels alemanys. El 22 de juny de 1940 França i Alemanya firmen l'armistici. A partir d'aquest moment França quedà dividida en dues zones, la França sota el comandament alemany, que comprenia el nord i l'oest de França, sota el govern col·laboracionista de Vichy i la França de l'est i el sud sota el comandament del general Pétain.

De ben segur que el nostre protagonista començaria a normalitzar la seva situació a partir de l'entrada dels aliats a França, el 7 de setembre de l'any 1944. En tot cas, en cap de la documentació que ens va aportar la família fa referència al conflicte bèl·lic. L'única informació relacionada amb la guerra ens la donà la seva filla²², quan ens va relatar que el seu pare havia treballat en una fàbrica d'aviació

²² Entrevista a Neus Torrellas, dia 25 de maig de 2021.

per als alemanys i, prova d'això ens mostrà un parell d'argolles fetes amb el material que utilitzaven en aquesta fàbrica.

Argolla efectuada pel Joan Torrellas amb el material de la fàbrica d'aviació dels alemanys a França. Font: Efrén García Torrellas. Arxiu familiar.

Una de les possibilitats que els exiliats a França tenien de sortir dels camps de concentració o de refugiats, era la de formar part de les Companyies de Treballadors Estrangers (CTE), que van ser constituïdes l'abril de 1939 pel govern de Daladier. Els estrangers entre vint i quaranta-vuit anys rebien el dret d'asil a canvi de treball. Tenien la mateixa durada que els servei militar obligatori. És probable que el Joan formés part d'aquestes companyies.

Alemanya envaí, a principis de 1940, Dinamarca, des d'on atacaria Noruega, i a la primavera ho faria a Luxemburg, Bèlgica, Països Baixos i França. Per tant, els nostres refugiats havien entrat en un autèntic atzucac i haurien de viure una segona persecució i una segona guerra. El govern francès va transformar les CTE en Groupements de Travailleurs Étrangers —GTE. Aleshores, una altra possibilitat és que el Joan també hagués format part d'un Grup de Treballadors Estrangers (GTE), creat pel règim de Vichy, segons la Llei del 27 de setembre de 1940. Aleshores seria quan van obligar els estrangers a treballar en camps d'internament on ho farien bàsicament en explotació forestal, mines i agricultura. Era una forma de pal·liar l'escassetat de mà d'obra en agricultura i indústria, però també en el camp de la mineria, l'aeronàutica, la construcció de fortificacions i armament.

Les agendes

Intentarem fer el seguiment del nostre represaliat a través de les anotacions que el nostre protagonista feia en les agendes conservades per la família fins a l'actualitat, tot i que hi ha anys que no en tenim coneixement. Podem parlar d'uns circuits recurrents entre Occitània i Orleans, marcats pels treballs temporers en agricultura bàsicament, i Bordeus, sobretot pel contacte amb la seva germana Teresa. Durant la guerra treballarà pels francesos col·laboracionistes i, un cop finalitzada, i tardanament, ha de fer un retorn puntual als camps en un entorn que ell ja coneix. El novembre de 1942, els alemanys van apoderar-se de la zona

denominada com a "lliure" de França, i aleshores probablement la situació se li complicaria.

Inici de l'agenda del 1940. Font: Efrén García Torrellas. Arxiu familiar.

Agenda 1943

En Joan Torrellas va anar a l'escola del senyor Tomàs Cabeça d'Esparraguera durant molt poc temps i, tot i que era pràcticament analfabet –així ho deia el padró de 1936– a França va haver de començar a escriure. Queda reflectit en els seus dietaris on anotarà noms, adreces, sous i altres informacions que ens poden permetre veure com es mou per França, país on s'estarà fins que la seva germana Teresa Torrellas, que va participar en la resistència francesa, va marxar a l'Argentina l'any 1948. Sabem, però que un altre motiu de la tornada del Joan a Esparraguera va ser perquè els altres germans estaven casats i la mare estava sola a Esparraguera.

Sabem que el nostre represaliat va estar a Bram²³ el maig de 1943, informació que podem veure a continuació al revers de la fotografia d'ell amb la seva neboda i la germana Teresa.

---

²³ Un municipi francès, situat al departament de l'Aude i a la regió d'Occitània.

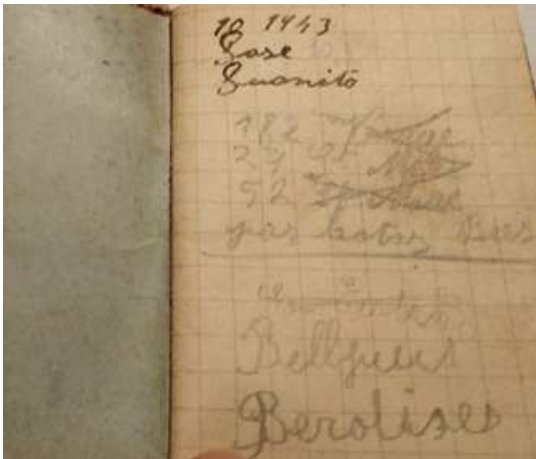

Para ti abueli.
La querida
Marisol
Bram 15-5-43

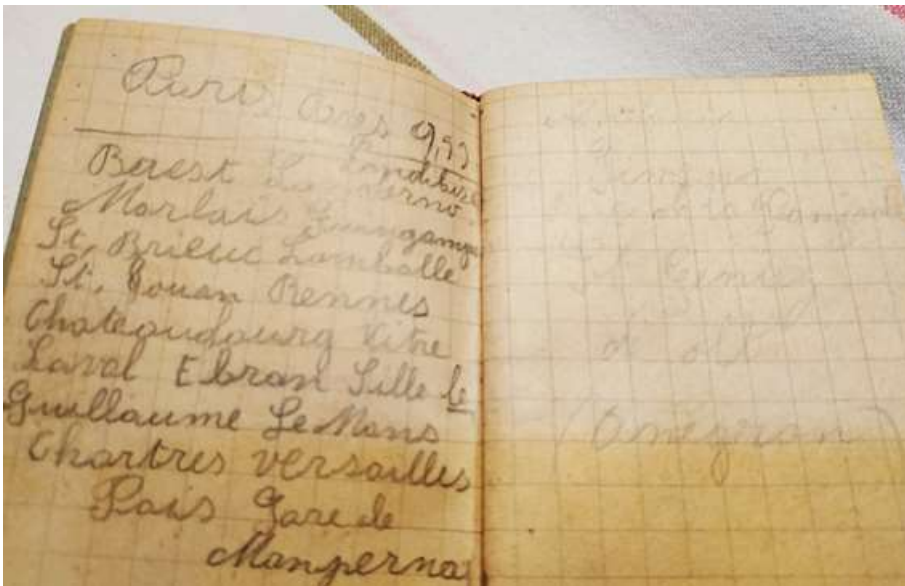
En Joan Torrellas amb la seva neboda Marisol Gràcia Torrellas i la seva germana Teresa a Bram. (15-5-1943) Font: Neus Torrellas. Arxiu familiar.

Agenda de Joan Torrellas a través de la qual podem entreveure els seus moviments a França. 1943. Font: Efrén García Torrellas. Arxiu familiar.

Pàgina inicial de la llibreta de 1943 que en Joan utilitzava com a dietari, hi ha escrit el seu nom i una anotació que probablement fa referència a la compra o al preu d'unes botes. 1943. Font: Efrén García Torrellas. Arxiu familiar.

Probable planificació d'un viatge a París. 1943. Font: Efrén García Torrellas. Arxiu familiar.

Possiblement volia viatjar a París, segons ens va relatar la família, tot i que no ho asseguren i, per la relació de noms d'aquesta pàgina escrita pel mateix Joan, que s'inicia a Brest²⁴ i que finalitzaria a l'estació de Montparnasse, actualment una de les sis grans estacions terminals de la SNCF a París. De Brest coneixem la relació amb una base de submarins dels alemanys i que hi van treballar nombrosos exiliats espanyols des de l'octubre de 1940 provinents de camps com el d'Argelers. Mercè Morales escriu:

La mobilització d'homes per treballar a la base va ser constant. La majoria dels exiliats que van ser treballadors forçats a Brest, Bordeus i La Pallice provenien del *groupement de travailleurs de l'Hérault*. El 1941, 11.000 exiliats més són

²⁴ Un municipi francès, situat al departament de Finisterre i a la regió de Bretanya.

enviats a la costa atlàntica. El 1942, algunes xifres apunten a 37.000. El setembre de 1943, quatre companyies de treballadors integrades per exiliats de la República, en total uns mil homes, van ser reclutats per treballar a la base. Portats en tren i sense conèixer el seu destí, alguns van fugir aprofitant la boira i es van amagar als boscos. Tots temien que el comboi els portés a Alemanya, d'on mai ningú tornava ni se'n tenia notícia.²⁵

Tot i que és difícil la seva lectura, creiem que en aquesta llibreta apareix una adreça de la població francesa de Saint-Geniez-d'Olt, que estava situada al departament d' Aveyron, a Occitània.

En Joan Torrellas a França. Font: Efren García Torrellas. Arxiu familiar.

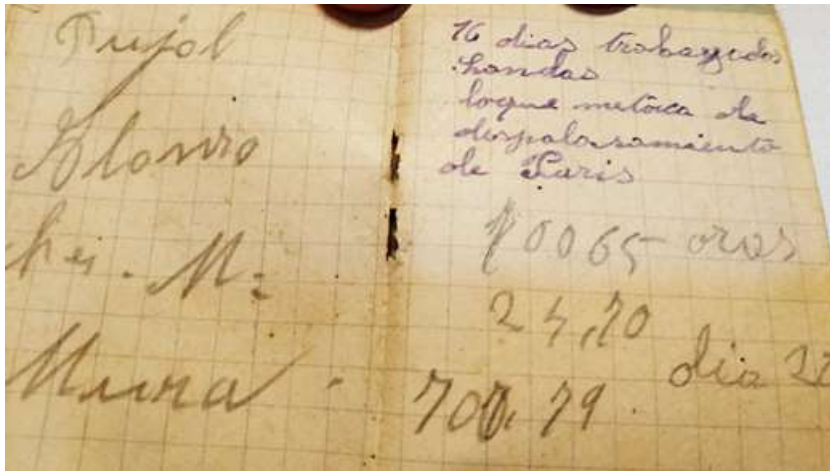
Segons un altre full, el Joan es troba a Bordeus –o té intenció d'anar-hi– una ciutat portuària francesa situada a la riba de la Garona, al departament de la Gironda i a la regió de la Nova Aquitània on també va viure la seva germana Teresa. Molts exiliats espanyols van viure en aquesta ciutat, alguns esperant l'oportunitat de marxar cap a Amèrica. En tot cas, és possible que l'adreça

---

²⁵ MORALES Mercè "L'organització TODT i els exiliats de la Guerra Civil espanyola". Memorial Democràtic. http://memoria.gencat.cat/ca/que-fem/publicacions_md/revista-temps-i-espais-de-memoria/temps-i-espais-de-memoria.-num.-04/passat-i-present/lorganitzacio-todt-i-els-exiliats-de-la-guerra-civil-espanyola/. [Data de l'última consulta: 20-07-2021]

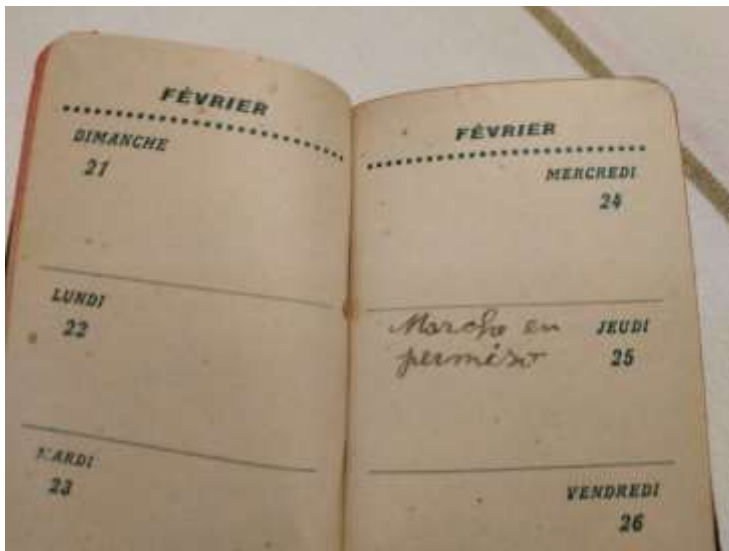
anotada sigui la del bar Santa Catalina. Actualment no n'hem trobat cap amb aquest nom però podria ser perquè en aquesta ciutat hi ha una zona molt cèntrica i freqüentada – ara de vianants– que es diu de Santa Catalina.

Prop de Bordeus, tenim la població de Mérignac, situada al departament de la Gironda i a la regió de la Nova Aquitània. Aquí també assenyala l'adreça d'una parada d'autobús, concretament a la plaça Victòria i el nom d'una empresa.

Referència d'un treball de 15 dies a les Landes. 1943. Font: Efrén García Torrellas. Arxiu familiar.

En la informació d'aquesta pàgina de més amunt veiem que en Joan va treballar a la regió de Les Landes, un departament francès situat a la regió Nova Aquitània. Això vol dir que ens movem per la mateixa zona. Els diners que guanya són l'equivalent al preu d'un desplaçament a París.

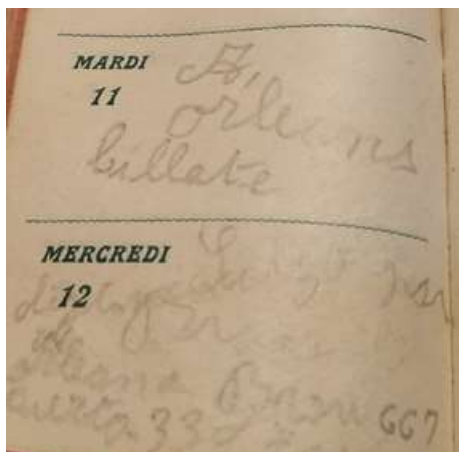
25 de febrer de 1943. Font: Efrén García Torrellas. Arxiu familiar.

Com podem veure a l'agenda del dia 25 de febrer, marxa de permís, segurament del camp de Bram; és un anar i venir continu perquè el dia 5 de març, llegim que

hi torna. Del dia 8 del mateix mes hi trobem anotacions sobre el preu d'un rellotge (aleshores era un bé molt preuat) i també ens anota que ha escrit a la mare i li ha enviat diners.

El 24 de març de 1943 escriu que lliura el certificat de París, però no sabem a quin certificat es refereix. Com es pot veure a la dreta, el dia 7 de maig de 1943 deixa de treballar i el diumenge dia 9, surt de permís altra vegada.

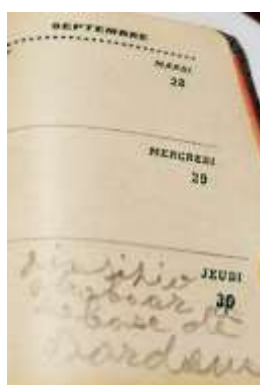

Agenda dels dies 11 i 12 de març de 1943.
Font: Efrén García Torrellas. Arxiu familiar

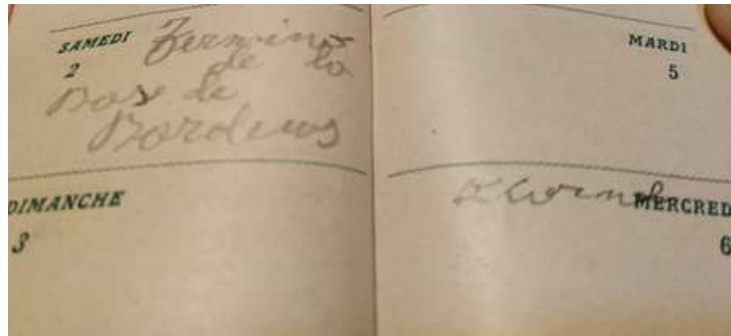
El dia 11 de març marxarà cap a Orleans, ciutat del departament de Loiret solcada pel riu Loira, aspecte que en moments de guerra li donava una posició estratègica ja que era un pas obligat cap al sud del país per part de les tropes invasores d'Alemanya. La ciutat va ser bombardejada l'any 1940 i va caure en mans del govern de Vichy. Quan hi va anar en Joan era una zona ocupada ja que no va ser fins l'agost del 1944 que les forces aliades van alliberar la ciutat. El dia 12 es troba a Bram, una ciutat on l'any 1939 s'hi havia instal·lat un camp de concentració per als refugiats republicans de la Guerra Civil espanyola.

Seguint amb el dietari, sabem que el 17 de maig de 1943 surt de Bram cap a Toulouse i el 18 hi passa la primera nit. El 24 de maig de 1943 va cap a Bretz, un municipi de Gascunya, prop de Toulouse; hi arriba l'endemà i el 27 marxa cap a Chartres, a la regió del Centre - Vall del Loira. En aquesta ciutat hi hem trobat altres esparreguerins exiliats.

Continuarà una temporada entre Bordeus i Orleans, Bretz, Les landes: en aquesta darrera etapa també farà de carnisser. El mes de setembre lliurarà un certificat a París i el mes de setembre comença a treballar a la base de Bordeus:

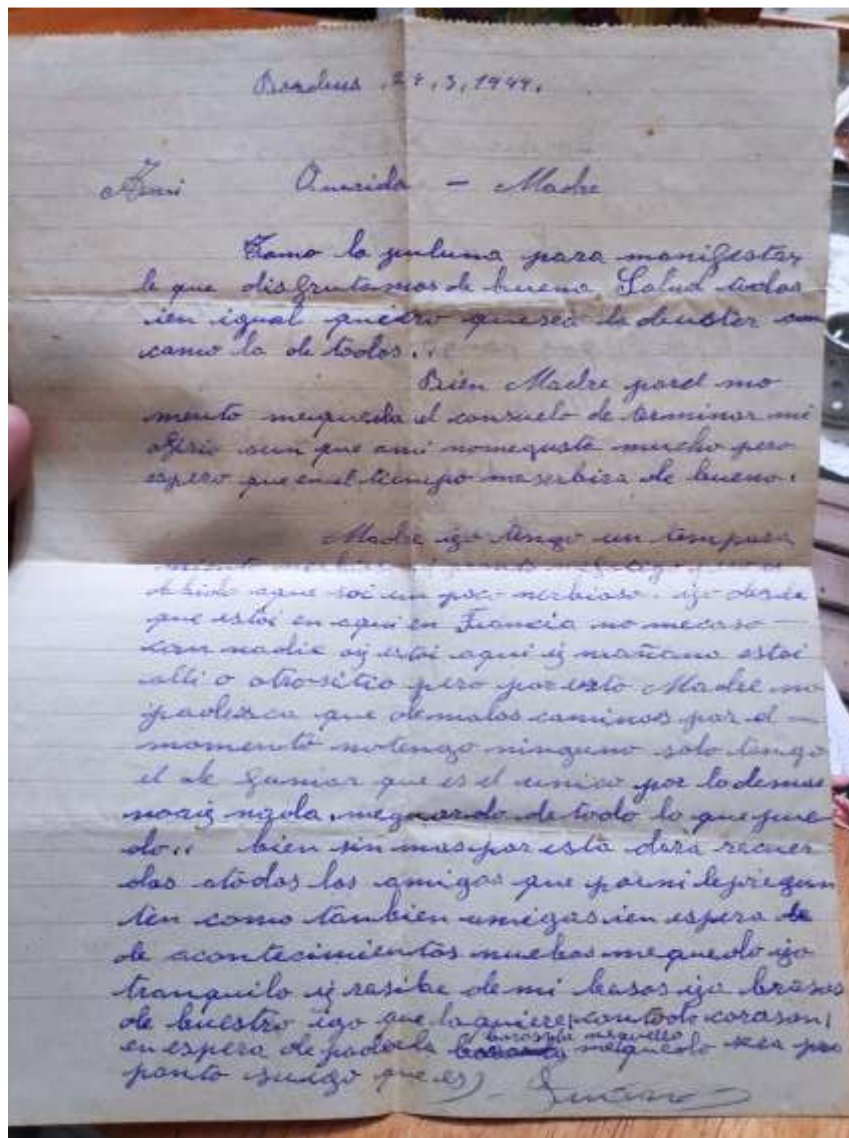

Agenda del dia 30 de setembre de 1943. Font: Efrén García Torrellas. Arxiu familiar

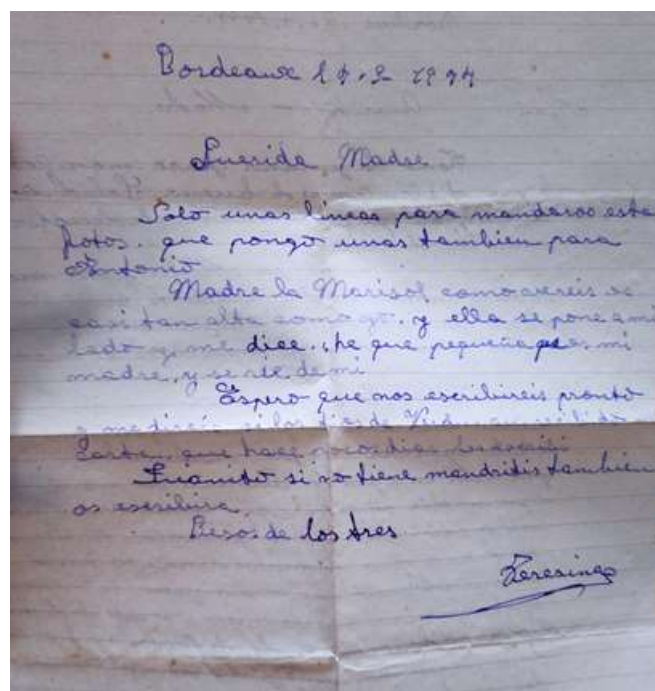
Agenda del dia 2 de març de 1944. Font: Efrén García Torrellas. Arxiu familiar

El març de 1944, en Joan es troba a Bordeus amb la seva germana Teresina, segons podem deduir de les cartes que tenen a continuació.

Carta de Joan Torrellas des de l'exili a Bordeus, França, a la seva mare que vivia a Esparreguera. 24 de març de 1944. Font: Efrén García Torrellas. Arxiu familiar.

Bordeus va ser una ciutat on, en el període que hi va viure el Joan, hi residien infinitat d'espanyols immigrants i refugiats de la Guerra Civil. Aquesta va ser alliberada dels alemanys el 28 d'agost de 1944. Sabem que el nostre protagonista, i també la seva germana Teresa i la neboda vivien en aquesta ciutat ocupada pels alemanys perquè, el dia 24 de març de 1944, en Joan Torrellas envia una carta a la seva mare, que viu a Esparreguera, per comunicar-li que està bé i per saber com es troba ella. Per altra banda, menciona l'aprenentatge d'un ofici, que sembla que no li agrada gaire. Això vol dir que havia trobat feina. Per altra banda, ens descriu una mica la seva manera de ser, una persona inquieta, variable i nerviosa, amb pocs amics fixos, però sense cap mena de vici que li pugui preocupar a la família, exceptuant el de fumar. Sembla que està bé i que s'enyora a causa de la separació.

Carta de Teresa Torrellas des de l'exili a Bordeus, França, a la seva mare que vivia a Esparreguera. 24 de març de 1944 Font: Efrén García Torrellas. Arxiu familiar.

En aquesta carta escrita el mateix dia, el 24 de març de 1944, des de Bordeus, la seva germana Teresina anota que li envia unes fotografies familiars i fa referència al seu germà Antoni –que feia poc que havia sortit de la presó, però naturalment ella no en parla–. També vol saber l'estat dels oncles de Verdun²⁶ als quals havia escrit i no havia rebut resposta.

Verdú (Verdun) és un poble situat al departament del Mosa i a la regió del Gran Est i el Joan tenia aquesta postal però també podria ser que preguntés per una família catalana de Verdú ja que l'àvia, Teresa Espina Bosch, era nascuda a Verdú (Urgell). La qüestió és que conservava aquesta postal de la Verdú francesa.

²⁶ Verdun és un municipi francès, situat al departament del Mosa i a la regió del Gran Est.

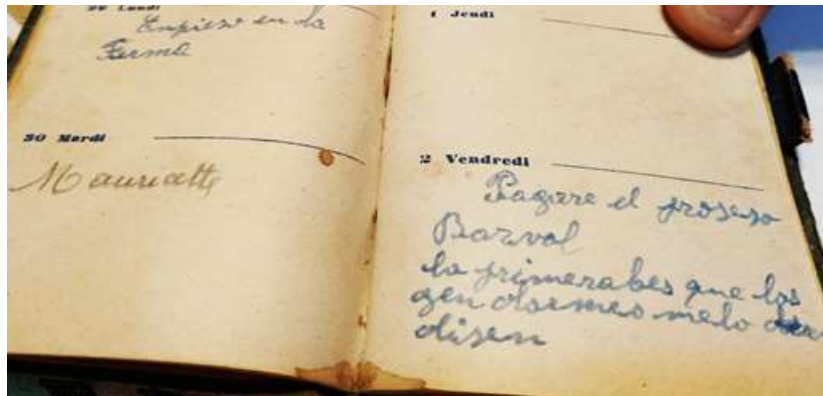
Postal de Verdú (França) que estava en els documents del Joan Torrellas Font: Efredn García Torrellas. Arxiu familiar.

En Joan també conservava l'agenda de l'any 1945, que comença l'1 de gener, com es pot veure a continuació.

Tapa de l'agenda de 1945. Font: Efredn García Torrellas. Arxiu familiar.

Aquest any anirà treballant amb les màquines de batre, en feines temporals a diverses granges. El dia 2 de febrer sembla que els gendarmes li han demanat algun document per primera vegada la qual cosa li representarà alguna mena de multa.

Agenda dels dies 29 de gener i 2 de febrer de 1945. Font: Efredn García Torrellas. Arxiu familiar

Agenda dels dies 25 al 27 d'abril de 1945. Font: Efredn García Torrellas. Arxiu familiar .

El dia 25 d'abril és aturat per la policia militar que el retindrà fins l'endemà a Orleans; el dia 27 deixa l'empresa i rep 1000 francs a compte.

El mes de maig es mou pel departament de Loiret, situat al centre de França, anomenat així pel riu Loiret. La seva capital és Orleans. Farà diversos treballs, per exemple, a la "toneria" a 120 francs per dia, o menciona que marxarà a cap

Sent Giniès d'Òlt, un municipi situat al departament de l'Avairon i a la regió d'Occitània.

Per les agendes, sabem que tenia carta d'identitat francesa ja que anota que l'ha perduda l'octubre de 1945. S'anirà movent entre Sent Giniès d'Òlt, Bordeus, Sète...

A l'agenda de l'any 1946, continua aquest deambular d'un lloc a l'altre a la recerca del treball i la seguretat. Es trasllada a Bordeus i anota que treballa en una "toneria", on havia començat a treballar el 23 de març de 1945 i va finalitzar el 5 de març.

El 13 de febrer de 1946 el localitzem a Vilallonga de la Salanca, en francès *Villelongue-de-la-Salanque*), un poble de la comarca del Rosselló i el 18 de febrer arriba a Orleans on el mes d'abril tindrà una nova feina que cobrarà per dies.

El 12 de maig demana la carta d'identitat i l'endemà marxa d'Orleans amb la intenció de treballar al camp tot portant una trilladora o màquina de batre. El dia 25 acaba amb la feina anterior però en començarà una altra. Treballarà a Sent Bríci, un municipi situat al departament de la Gironda i a la regió de la Nova Aquitània i el 28 de juny el trobem altra vegada a Bram.

Sembla que de mica en mica les coses li van anar millor ja que el 20 de juliol de 1946, comprà la ràdio, que en retornar a Catalunya s'emportaria.

En Joan Torrellas escoltant la ràdio a França. Font: Efrén García Torrellas. Arxiu familiar.

El dia 23 d'agost, en Joan es trobava a Bram i es va desplaçar a Sant Andrieu de Sangonís. L'enyorament el deu tocar profundament ja que comença a escriure

a la seva germana Teresa, al seu germà Antoni, a la seva germana Rita i als seus pares. El mes de novembre surt de Bram i es dirigeix a Argelers però per retornar-hi fins que el mes de novembre marxa cap a Rivesaltes. Allí mantindrà el contacte amb Teresa Verdaguer, que viu en una barraca de Bram.

De l'any 1947 tenim també petites informacions a les agendes que ens donen algunes pistes d'on viu, quina mena de treball fa i el sou. De totes elles, potser destariem que probablement viu a Notre-Dame-Limite, un barri de Marsella i que el 18 de juliol li donen una nova carta d'identitat.

El 31 de juliol d'aquest any tindrà una discussió laboral i, per primera vegada, rebrà els vuit dies d'acomiadament, però fàcilment trobarà altres feines. Perd el contacte amb la seva germana Teresa –aquesta vivia a França i havia participat a la resistència francesa²⁷; l'any 1948 marxaria a l'Argentina–.

El 14 de novembre de 1947 inicia una vaga amb els seus companys de treball fins al 10 de desembre, que tornen a treballar.

1948

La família del Joan ha conservat també l'agenda de l'any 1948, en aquesta podem veure la seva adreça i també la de la seva germana Teresa que vivia a Bordeus.

Memoràndum personal de l'agenda de l'any 1948. Font: Efren García Torrellas. Arxiu familiar.

Memoràndum personal de l'agenda de l'any 1948. Font: Efren García Torrellas. Arxiu familiar.

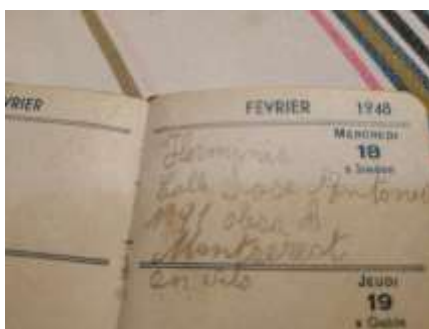
²⁷ GRACIA, Maya: *Fills i néts de l'exili republicà*. http://www.exiliorepublicano.org/maya_gracia.html [Data de l'última consulta: 26 d'abril de 2020].

Hi trobem la seva adreça i la de familiars i amics de França i de Catalunya.

Agenda dels dies 7 i 8 de gener de 1948. Font: Efrén García Torrellas. Arxiu familiar.

Anota l'adreça de la seva germana Hermínia que vivia a Olesa de Montserrat.

Agenda dels dies 7 i 8 de gener de 1948. Font: Efrén García Torrellas. Arxiu familiar.

El mes de setembre marxarà de Marsella cap a Orleans. El trobem a Pithiviers, un municipi situat al departament de Loiret i la regió de Centre - Vall del Loira, després començarà a treballar portant una màquina de batre, altra vegada, i ens apareix una adreça del barri de Saint-Louis, a Marsella. Posteriorment anirà a La Chapelle-la-Reine, un municipi situat al departament del Sena i Marne i a la regió de Illa de França, per a treballar al camp, seguirà per Malesherbes –un municipi situat al departament del Loiret i a la regió de Centre – Vall del Loira–, des d'on marxarà cap a Bordeus i a Marsella on tindrà la sort que li donaran el passaport.

Document del Ministeri de finances que va al nom de Joan Torrellas. Font: Efrén García Torrellas. Arxiu familiar.

El mes de gener de 1949 viu a La Chapelle-la-Reine, és a dir, a la regió metropolitana de París.

El retorn

En Joan tornarà a Esparreguera i més tard començarà la relació amb la que seria la seva esposa, Carmen Ruiz Sola. Es van casar a Esparreguera, el 14 de setembre de 1951, quan ell tenia 33 anys.

Retall del llibre de família. Font: Neus Torrellas. Arxiu familiar.

En tornar a Esparreguera el Joan va treballar a diverses terrisseries –ja que aquest era el seu veritable ofici– per a la terrisseria del Benet Badia o per la família Sedó, també per una empresa a Sant Boi de Llobregat, com a oficial de primera a l'empresa de Vicente Caudet.

Celebració a l'obrador de la terrisseria Sedó. Hi podem veure terrissers com ara, l'Enric Sedó, en Sebastià Sánchez, en Reynés, entre d'altres. Font: Efren García Torrellas. Arxiu familiar.

En Joan i la Maria del Carmen van tenir una filla, la Neus, la nostra informant, nascuda l'any 1955 i amb qui va viure fins a la mort, el 18 de setembre de 1979.

Neus Torrellas amb el seu espòs, Vicenç García. Font: Neus Torrellas. Arxiu familiar.

En Joan Torrellas no va perdre mai la seva relació amb la germana Teresa i família, així ho podem veure a la dedicatòria de la fotografia de més avall, que localitzem a Canaïma, Montady²⁸(Hérault), prop de Béziers. A finals dels seixanta, ella i, tot pensant en retornar a Europa, van construir una casa en aquesta població francesa. Allí, aquesta hi aniria a viure amb la seva filla Mar i Sol Graells (oficialment Elena) i el seu gendre, Tomàs Germinal Gracia²⁹, els quals tenien dues filles: Grècia i Maya. Segons ens relatà la neboda del nostre protagonista, va ser

---

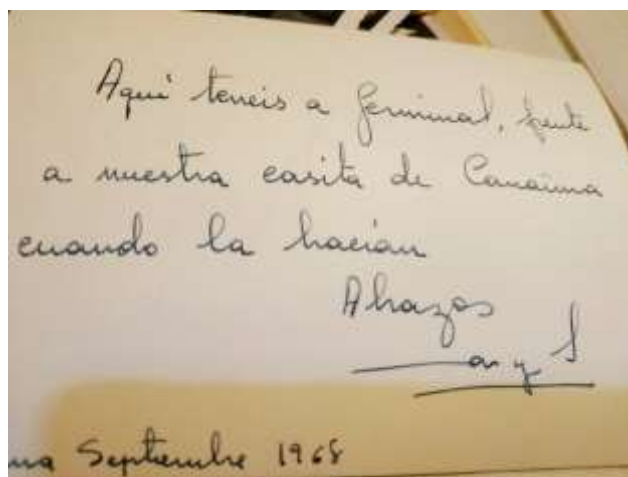
²⁸ Correspondència amb Maya Gracia (27 de maig de 2021).

²⁹ Va ser un escriptor i activista anarquista, i esperantista nascut a Barcelona, conegut amb el pseudònim de Víctor García.

Sara Berenguer³⁰ la primera que es va instal·lar en aquest poble on després s'hi creà una colònia d'exiliats.

En Germinal Gracia a Montady. Font: Neus Torrellas. Arxiu familiar.

Revers de la fotografia anterior. Font: Neus Torrellas. Arxiu familiar.

---

³⁰ Va ser una militant anarcosindicalista i feminista llibertària catalana, activa en el moviment de les *Mujeres Libres*. Durant l'ocupació nazi va ser membre del grup de la CNT de Bram i serví d'enllaç amb la Resistència francesa a l'Aude, Arieja, Erau i l'Alta Garona.

Una felicitació de l'Any Nou que va rebre en Joan on hi podem veure, Teresina Torrellas, amb la seva filla, gendre i netes. Font: Efrén García Torrellas. Arxiu familiar.

A tall de conclusió

Tot i la gran quantitat de documentació que hem pogut treballar al llarg d'aquesta recerca, encara ens queden molts buits per poder donar per acabada la nostra investigació sobre la trajectòria de Joan Torrellas França. El que sí hem pogut constatar és que al llarg de la seva estada a França no para de moure's, especialment pel sud de França, exercint diverses professions, especialment relacionades amb l'agricultura i de molt curta durada. D'altra banda, hem pogut comprovar que en Joan es mou per una geografia força relacionada amb els camps de refugiats per als espanyols, tot i que ja estiguessin tancats, però segurament era l'entorn més conegut per aquests i on podien trobar feines i coneguts amb més facilitat.

La nostra informant

Neus Torrellas va néixer l'any 1955 i és filla de Joan Torrellas i Maria del Carmen Ruiz; va viure a Esparreguera amb el nostre represaliat fins a la seva mort, el 18 de setembre de 1979. És vídua de Vicenç García i té un fill que es diu Efrén.

En la nostra entrevista vam veure que, malgrat la gran quantitat d'informació documental de què disposava la família, l'exili era un tema del qual se n'havia parlat poc. Ella també va estar afiliada al sindicat de la CNT, en legalitzar-se durant la transició democràtica.